

Qazaqstan Respublikasy Zańnama
jáne quqqytyq aqparat institútynyń

JARSHYSY

gylymi-quqqytyq jýrnal №4 (67)-2021

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. – з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
– (төраға)
Абайдідинов Е.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Монсеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Ишекков К.А. – з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Ғ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Киязова А.Ж. – LL.M (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрғазинов Б.Қ. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қыргызстан)
Финк Д.А. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Беттеуші – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
010000, Нұр-Сұлтан қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы.....7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Қазақстан Республикасында

ғылыми құқықтық сараптама институтын
ұйымдастырудың қазіргі заманғы
новеллалары туралы 13

Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА Қазіргі кезеңде Қазақстан
Республикасында өзін-өзі басқару институтын
дамытуды қамтамасыз етудің құқықтық негіздері.....21

С.К. УКИН Қазақстан Республикасының
егемендігі мен тәуелсіздігі кезеңіндегі құқықтық
жүйеде мемлекет рұқсат еткен әдет-ғұрыптардың
құқықтық табиғатын теориялық
және әдіснамалық талдаудың кейбір
мәселелері31

Б.Ө. АЛТЫНБАСОВ*, А.Р. БАЯНБАЕВА

Заманауи жоғары оқу орындарын қалыптастыруда
жер мәселесінің рөлі мен маңыздылығы: саяси
және құқықтық аспектілері40

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

М.А. ЕСТЕМИРОВ Сот практикасындағы
біріділік талабының сақталынбауы - қоғамның
сот билігіне деген сеніміне жасалған елеулі соққы.....54

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

К.Х. РАХИМБЕРДИН*, М.Р. ГЕТА Қазақстан
Республикасының заңнамасы бойынша террористік
және экстремистік қылмыстар жасаған адамдарды
әкімшілік қадағалау: құқықтық реттеудің
кейбір аспектілері.....61

Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Қылмыстық және
азаматтық сот ісін жүргізудегі мерзімдердің
парасаттылығы мәселелері Халықаралық құқық
және салыстырмалы құқықтану 71

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

Е.В. КРАВЧЕНКО*, Б. ШЛОЕР Германияның
Негізгі заңының 5-бабы мәнмәтініндегі
ар-намысқа нұқсан келтіру туралы істердегі
моральдық зиянды өтеу 79

А.А. СӘЛІМГЕРЕЙ Каспий акваториясына
теңіз құқығы бойынша халықаралық
келісімдерді қолдану шарттары87

Құқықтық мониторинг	
А.Ғ. ҚАЗБАЕВА, А.Ө. ҚАЛИЕВА*	
«Сауда мақсатында теңізде жүзу туралы» Қазақстан Республикасының Заңын жетілдірудің кейбір мәселелері (сауда мақсатында теңізде жүзу саласындағы заңнаманы талдау нәтижелері)	97
А.Б. ҚАЙЖАҚПАРОВА, О.С. ҚАРАХОЖАЕВ* Салалық заңнама жүйесіндегі тәуелсіз Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін институционалдық нығайту тәсілдері.....	
	108
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.А. МЕДИНАЕВА Ғылыми лингвистикалық сараптаманың маңызы мен рөлі.....	
	118
Жас ғалым мінбері	
Б.Т. ТЛЕУЛЕСОВА ҚР Конституциялық Кеңесінің құқықтық ұстанымдары: конституциялық құқықтық реттеудегі мәні, заңдылық белгілері және маңызы	
	124
М.Е. САҒЫНАЕВ, Ә.Т. БАЙЗАҚОВ* Италияндық романист Антонио Гуариноның жазбаларындағы <i>ius publicum romanum</i> ұғымы	
	136
«Жаршының» архивтегі беттері	
Н.Н. ИСАҚ Доцент Н.М. Примашевтың Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Ерекше бөлім) мен кейбір салалық заңнамадағы терминдік көпнұсқалылық: құқықтық-лингвистикалық тәсілдеме туралы ғылыми жарияланымына қайта оралғанда	
	145

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издаётся с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный дея-
тель Казахстана (Нур-Султан, Казахстан)
– (председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)
Ишеков К.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Кабзаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Казиев З.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)
Каирбаева Л.К. – PhD (Нур-Султан,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)
Конусова В.Т. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Камено-
горск, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Финк Д.А. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Верстка – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан (Первичная постановка
на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Нур-Султан, пр. Кабанбай батыра, 19,
блок С, каб. 306, тел.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №4 (67)-2021

Колонка редакции9

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ О современных новеллах
организации института научной правовой
экспертизы в Республике Казахстан..... 13
Л.Т. ЖАНУЗАКОВА Правовые основы
обеспечения развития института местного
самоуправления в Республике Казахстан
на современном этапе21

С.К. УКИН Некоторые вопросы теоретико-
методологического анализа правовой природы
обычаев, санкционированных государством
в правовой системе Республики Казахстан
периода суверенитета и независимости.....31

Б.О. АЛТЫНБАСОВ*, **А.Р. БАЯНБАЕВА**
Роль и значение земельных вопросов
в формировании современных вузов:
политические и правовые аспекты.....40

Гражданское и гражданско-процессуальное право

М.А. ЕСТЕМИРОВ Несоблюдение единообразия
в судебной практике как удар по доверию
общества к судебной ветви власти54

Уголовное право и уголовный процесс

К.Х. РАХИМБЕРДИН*, **М.Р. ГЕТА**
Административный надзор за лицами,
совершившими террористические и экстремистские
преступления по законодательству Республики
Казахстан: некоторые аспекты правового
регулирувания61

Е.Н. КАЛИАКПЕРОВА Вопросы
разумности сроков в уголовном
и гражданском судопроизводстве71

Международное право и сравнительное правоведение

Е.В. КРАВЧЕНКО*, **Б. ШЛОЕР** Компенсация
морального вреда в делах об умалении чести..... 79
в контексте ст. 5 Основного закона Германии
А.А. САЛИМГЕРЕЙ Условия применения
международных соглашений по морскому праву
к акватории Каспия87

СОДЕРЖАНИЕ

Правовой мониторинг

А.Г. КАЗБАЕВА, А.У. КАЛИЕВА* Некоторые вопросы совершенствования Закона Республики Казахстан «О торговом мореплавании» (результаты анализа законодательства в сфере торгового мореплавания)	97
А.Б. КАЙЖАКПАРОВА, О.С. КАРАХОЖАЕВ* Подходы к институциональному укреплению государственных символов независимого Казахстана в системе отраслевого законодательства	108
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.А. МЕДИНАЕВА Значение и роль научной лингвистической экспертизы	118
Трибуна молодого ученого	
Б.Т. ТЛЕУЛЕСОВА Правовые позиции Конституционного Совета РК: сущность, юридические признаки и значение в конституционном правовом регулировании	124
М.Е. САГИНАЕВ, А.Т. БАЙЗАКОВ* Понятие <i>ius publicum romanum</i> в трудах итальянского романиста Антонио Гуарино	136
Архивные страницы «Вестника»	
Н.Н. ИСАК Возвращаясь к научной публикации доцента Н.М. Примашева о терминологической поливариантности Особенной части Гражданского кодекса Республики Казахстан и некоторых отраслевых законодательств: правовая лингвистическая методология	145

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №4 (67)-2021

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №894 from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – *c.j.s., Honored Personality of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abayeldinov E.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Abyzov R.M. – *d.j.s. (Barnaul, Russian)*
Belih V.S. – *d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Melnik R.S. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Moiseev A.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Unzila Shapak – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – *c.j.s.*

Editorial Board members

Azer Aliyev – *PhD (Kiel, Germany)*
Bainiyazova Z.S. – *c.j.s. (Saratov, Russian)*
Dzhangarashev R.M. – *LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Ishekov K.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Kazbayeva A.G. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kaziyev Z.G. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kairbaeva L.K. – *PhD (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kiyazova A.Zh. – *LLM (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Konusova V.T. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kulzhabayeva Zh.O. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurgazinov B. K. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurmagambetov R.G. – *PhD (Chelyabinsk, Russian)*
Primashev N.M. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. – *d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. – *c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)*
Fink D.A. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

Editor – **Koltubaeva G.B.**

Layout – **Tasirova A.S.**

Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000, Nur-Sultan, Kabanbay-batyr ave., 19, block C, office 306, tel.: 8(7172)26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV On innovations in organization of the institute of academic legal expertise in the Republic of Kazakhstan 13

L.T. ZHANUZAKOVA Legal framework for development institute of local self-government in the Republic of Kazakhstan at a modern stage 21

S.K. UKIN Certain issues of theoretical and methodological analysis of the legal nature of customs sanctioned by the State in the legal system the Republic of Kazakhstan during the period of sovereignty and independence 31

B.O. ALTYNBASSOV*, A.R. BAYANBAYEVA The role and importance of land issues in the establishment of modern universities: political and legal aspects 40

Civil and Civil Procedure Law

M.A. YESTEMIROV Non-compliance with uniformity in judicial practice as a blow to public confidence to the judicial branch 54

Criminal law and Criminal procedure

K.K. RAKHIMBERDIN*, M.R. GETA Administrative supervision of persons committing terrorist and extremist crimes under the law of the Republic of Kazakhstan: some aspects of legal regulation 61

E.N. KALIAKPEROVA Questions of the reasonableness time in criminal and civil proceedings 71

International law and Comparative law

E.V. KRAVCHENKO*, B. SCHLOER Non-pecuniary damage compensation in cases of infringement of honour in the scope of article 5 of the Basic law of Germany 79

A.A. SALIMGEREY Conditions for the application of international agreements on the law of the sea to the Caspian Sea 87

Legal monitoring

A.G. KAZBAYEVA, A.U. KALIYEVA* Certain improvement issues the Law of the Republic of Kazakhstan «On Merchant Shipping» (results of the analysis of legislation in the field of merchant shipping) 97

CONTENT

A.B. KAIZHAKPAROVA, O.S. KARAKHOZHAYEV* Approaches to institutional strengthening state symbols of independent Kazakhstan in the system of industry legislation.....	108
From the lawmaking practice in the official language A.A. MEDINAYEVA The significance and role of scientific linguistic expertise	118
Young researchers' tribune B.T. TLEULESOVA Legal positions of the Constitutional Council of the RK: essence, legal signs and significance in the constitutional legal regulation.....	124
M.E. SAGINAYEV, A.T. BAIZAKOV* The concept of ius publicum romanum in the writings of the italian novelist Antonio Guarino	136
The archive pages of the «Bulletin» N.N. ISSAK Returning to the publication of assistant professor N. Privashev on the terminological multiplicity of the Special part of the civil code of the Republic of Kazakhstan and some sectoral legislation: legal linguistic methodology.....	145

УДК 343.1:347.9

QUESTIONS OF THE REASONABLENESS TIME IN CRIMINAL AND CIVIL PROCEEDINGS

Kaliakperova Elena Nikolaevna

Professor of the Department of Jurisprudence of the S. Amanzholov East Kazakhstan University, Doctor of jurisprudence, professor; Ust-Kamenogorsk, Republic of Kazakhstan; e-mail: Elenamanina@mail.ru

Abstract. *The article considers a set of issues regulating reasonable time in both criminal and civil proceedings of the Republic of Kazakhstan.*

Thus, in the Concept of Legal Policy of the Republic of Kazakhstan for the period from 2010 to 2020, it is noted that an effective criminal policy of the state is impossible without an optimal model of criminal proceedings, since it is by the state of criminal procedure legislation that one can judge the structure of the state and the form of its government, the position of an individual in the state and society. The form of implementation of these provisions was the adoption and entry into force of the new Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan on January 1, 2015.

The novelty of this law was the introduction of a new evaluation concept of «reasonable time» in relation to pre-trial investigation (Part 1 of Article 192 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan) and the main trial (part 5 of Article 322 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan). In this regard, the question arises how the provision on the «reasonableness time» will affect the criminal justice system and whether it applies to the entire institution of procedural terms.

The reasonableness of the time limits in criminal proceedings applies only to certain stages of the criminal process, directly specified by the legislator, and does not cover the entire legal proceedings as a whole. Civil proceedings do not contain a definition of a reasonable period, but in some cases they set the limits of this period, which depend on the legal relations that arise.

In civil legislation, the basic rules on the deadline for the parties to achieve the result of the obligation are fixed in article 277 of the Civil Code. It begins with the legal formula «if the obligation provides» (the deadline for execution). The term «obligation» in this case should be understood as a synonym for another legal formulation – «terms of the obligation» - indicating in a broad sense all the legal sources of proper behavior of the parties discussed above - legislative acts, provisions of contracts and unilateral transactions, business practices, other commonly imposed requirements (legal principles, commercial practices, the essence of the legal relationship).

Keywords: *criminal proceedings, civil proceedings, procedural terms, reasonable terms, pre-trial proceedings, enforcement proceedings, pre-trial investigation.*

ВОПРОСЫ РАЗУМНОСТИ СРОКОВ В УГОЛОВНОМ И ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Калиакперова Елена Николаевна

Профессор кафедры юриспруденции Восточно-Казахстанского университета имени С. Аманжолова, доктор юридических наук, доцент; г. Усть-Каменогорск, Республика Казахстан; e-mail: Elenamanina@mail.ru

Аннотация. *В статье рассматривается комплекс вопросов, регулирующих разумные срок как в уголовном, так и в гражданском судопроизводстве Республики Казахстан.*

Так, в Концепции правовой политики Республики Казахстан, действовавшей с 2010 до 2020 года, было отмечено, что эффективная уголовная политика государства невозможна без оптимальной модели уголовного судопроизводства, поскольку именно по состоянию

уголовно-процессуального законодательства можно судить об устройстве государства и форме его правления, о положении личности в государстве и обществе. Формой реализации указанных положений явилось принятие и вступление в законную силу с 1 января 2015 года нового уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан.

Новеллой указанного закона стало введение нового оценочного понятия «разумный срок» применительно к досудебному расследованию (часть первая статьи 192 УПК РК) и главному судебному разбирательству (часть пятая статьи 322 УПК РК). В этой связи возникает вопрос, каким образом положение о «разумности срока» отразится на системе уголовного судопроизводства и распространяется ли оно на весь институт процессуальных сроков.

Разумность сроков в уголовном судопроизводстве распространяется только на отдельные, прямо указанные законодателем, стадии уголовного процесса и не охватывают все судопроизводство в целом. Гражданское судопроизводство не содержит определения разумного срока, однако в некоторых случаях устанавливает пределы данного срока, которые зависят от возникающих правоотношений.

В гражданском законодательстве базовые правила о сроке достижения сторонами результата обязательства закреплены в статье 277 Гражданского кодекса. Она начинается юридической формулой «если обязательство предусматривает» (срок исполнения). Термин «обязательство» в данном случае надлежит понимать как синоним другой легальной формулировки - «условия обязательства», - указывающей в широком значении на все рассмотренные выше юридические источники надлежащего поведения сторон - акты законодательства, положения договоров и односторонних сделок, обычаи делового оборота, иные обычно предъявляемые требования (правовые принципы, коммерческие обыкновения, существо правоотношения).

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, гражданское судопроизводство, процессуальные сроки, разумные сроки, досудебное производство, исполнительное производство, досудебное расследование.

ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУДЕГІ МЕРЗІМДЕРДІҢ ПАРАСАТТЫЛЫҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Елена Николаевна Калиакперова

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті Заңтану кафедрасының профессоры, заң ғылымдарының докторы, доцент;
Өскемен қаласы, Қазақстан Республикасы; e-mail: Elenatanina@mail.ru

Аннотация. Мақалада Қазақстан Республикасының Қылмыстық және азаматтық сот ісін жүргізудегі ақылға қонымды мерзімдерді реттейтін мәселелер кешені қарастырылады.

Мәселен, Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасында қылмыстық сот ісін жүргізудің оңтайлы моделінсіз мемлекеттің тиімді қылмыстық саясаты мүмкін емес екендігі атап өтілді, өйткені нақ Қылмыстық-процестік заңнаманың жай-күйі бойынша мемлекеттің құрылымы мен оны басқару нысаны, мемлекеттегі және қоғамдағы жеке адамның жағдайы туралы айтуға болады. Көрсетілген ережелерді іске асыру нысаны 2015 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық-процестік кодексінің қабылдануы және заңды күшіне енуі болып табылады.

Аталған заңның новелласы сотқа дейінгі тергеп-тексеруге (ҚР ҚІЖК 192-бабының 1-бөлігі) және бас сот талқылауына (ҚР ҚІЖК 322-бабының 5-бөлігі) қатысты «ақылға қонымды мерзім» деген жаңа бағалау ұғымын енгізу болды. Осыған байланысты «мерзімнің негізділігі» туралы ереже қылмыстық сот ісін жүргізу жүйесіне қалай әсер етеді және ол іс жүргізу мерзімдерінің бүкіл институтына қолданылады ма деген сұрақ туындайды.

Қылмыстық сот ісін жүргізудегі мерзімдердің ақылға қонымдылығы заң шығарушы тікелей көрсеткен қылмыстық процестің әжекелеген сатыларына ғана қолданылады және тұтастай алғанда барлық сот ісін жүргізуді қамтымайды. Азаматтық сот ісін жүргізуде ақылға қонымды мерзімнің анықтамасы жоқ, алайда кейбір жағдайларда туындайтын құқықтық қатынастарға байланысты осы мерзімнің шектерін белгілейді.

Азаматтық заңнамада тараптардың міндеттеме нәтижесіне қол жеткізу мерзімі туралы негізгі ережелер Азаматтық Кодекстің 277-бабында бекітілген. Ол «егер міндеттеме қарастырылса» (орындау мерзімі) құқықтық формуласынан басталады. Бұл жағдайда «міндеттеме» термині басқа заңды тұжырымның синонимі ретінде түсінілуі керек – «міндеттеме шарттары» - Тараптардың тиісті мінез - құлқының жоғарыда қарастырылған барлық заңды көздерін-заң актілерін, шарттар мен біржақты мәмілелердің ережелерін, іскерлік айналымның әдет-ғұрыптарын, басқа да талаптарды (құқықтық принциптер, коммерциялық әдет-ғұрыптар, құқықтық қатынастардың мәні) кең мағынада көрсетеді.

Түйінді сөздер: қылмыстық сот ісін жүргізу, азаматтық сот ісін жүргізу, процестік мерзімдер, ақылға қонымды мерзімдер, сотқа дейінгі іс жүргізу, атқарушылық іс жүргізу, сотқа дейінгі тергеп-тексеру.

DOI: 10.52026/2788-5291_2021_67_4_71

Introduction. 2014 was marked by the adoption of not only the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan (*hereinafter* - CC RK), but also the Criminal Procedure Code (*hereinafter* – CPC), the Penal Enforcement Code, the Code of Administrative Offenses, the development and discussion of the draft Civil Procedure Code (*hereinafter* - the CPC of the Republic of Kazakhstan) (adopted on October 31, 2015), the draft Labor Code (adopted on November 23, 2015).

That is, the legislator has done a lot of work on the preparation, consideration and adoption of a large volume of initiatives in this or that area of legislation.

One of the novelties of the CPC of the Republic of Kazakhstan was the introduction of a new evaluative concept of «**reasonable time**» in relation to pre-trial investigation (part one of Article 192 of the CPC of the Republic of Kazakhstan) and the main trial (part five of Article 322 of the CPC of the Republic of Kazakhstan) [1; pp. 97, 152].

For reference: It should be noted that in the previously valid CPC dated December 13, 1997, this term was not used.

Soviet jurist, doctor of law, professor M.S. Strogovich wrote that «compliance with procedural deadlines determines the achievement of the legal effect of an action» [2, p. 201].

Akhpanov A.N. and Kaziev Z.G., by analogy with the Russian and Ukrainian codes, proposed to introduce a reasonable time in the CPC as an independent principle of all criminal proceedings, reliably guaranteeing the realization of the rights and obligations of all participants in the criminal process and timely

access to justice [3, p. 71].

The essence of these terms is to limit the time within which it is allowed to perform appropriate procedural actions that ensure the speed of the criminal process.

Methods. The article uses formal-logical and dialectical, qualitative and special methods of scientific research, comparative legal, empirical analysis.

Results and discussion. The first part of Article 192 CPC states that the pre-trial investigation must be completed within a reasonable time, taking into account the complexity of the criminal case, the scope of investigative actions and the sufficiency of the investigation of the circumstances of the case, but not more than the statute of limitations of criminal prosecution [1, p. 145]. When determining a reasonable period of criminal proceedings, such circumstances as the legal and factual complexity of the criminal case, the exercise of procedural rights by participants in pre-trial proceedings, the way in which the person conducting the pre-trial investigation exercises his powers for the timely implementation of pre-trial proceedings are taken into account. Similar requirements on the need to complete the main trial within a reasonable time are contained in the fifth part of Article 322 of the CPC [1, p. 211].

Reasonable time in the CPC are due to the following components:

- A) taking into account the complexity of the criminal case;
- B) the scope of investigative actions;
- C) sufficiency of investigation of the circumstances of the case;
- D) a reasonable period should not exceed the statute of limitations of criminal prosecution.

When determining reasonable time limits in criminal proceedings, such circumstances as: the legal and factual complexity of the criminal case, the exercise of procedural rights by participants in pre-trial proceedings, the way in which the person conducting the pre-trial investigation exercises his powers for the timely implementation of pre-trial proceedings are taken into account.

The analysis of the above provisions leads to the conclusion that the reasonableness of the time limits applies only to certain stages of the criminal process, directly indicated by the legislator, and does not cover the entire legal proceedings as a whole. Article 7 or Chapter 6 of the CPC does not contain the concept of «**reasonable time**», respectively, it is not generally binding, extending only to the stage of pre-trial investigation in the form of preliminary investigation, inquiry and the stage of the main trial.

In addition, the term «**reasonable time**» is used in art. 203; 322; 341; 348; 615; 628 CPC without setting its limits.

At the same time, the establishment of a «reasonable time» is not applicable to the accelerated pre-trial investigation (Article 190 of the CPC), as well as to the protocol form (Article 191 of the CPC), conducted in a reduced mode, within the time limits clearly established by law, violation of which entails refusal to conduct them. It is also inapplicable to non-prolonged periods of investigation, for example, to the period of detention of a suspect.

In accordance with the provisions of Article 192 of the CPC, the term of pre-trial investigation is calculated from the moment of registration of the application and message in the Unified Register of Pre-Trial Investigations until the day of sending the criminal case to the prosecutor with an indictment or a decision to transfer the case to the court for consideration of the use of compulsory medical measures or until the day of the decision to terminate the proceedings [1, c. 146].

At the same time, the pre-trial investigation in cases of inquiry should not exceed one month and two months in cases of preliminary investigation. The specified times of the pre-trial investigation may be extended at the reasoned request of the investigator, the head of the body of inquiry due to:

- 1) the complexity of the case by the district and equivalent prosecutor - for a reasonable time, but not more than up to three months;
- 2) the special complexity of the case or when deciding whether to send the materials of the criminal case to a foreign state for the

continuation of criminal prosecution - by the prosecutor of the region and the equivalent prosecutor and their deputies for a reasonable time, but not more than up to twelve months.

Further extension of the time of pre-trial investigation is allowed only in exceptional cases and may be carried out by the Prosecutor General of the Republic of Kazakhstan, his deputies for a reasonable period, but not more than the statute of limitations of criminal prosecution.

We agree with Yurchenko R.N. that even in the most ordinary case, which is not particularly complicated, the legislator provides for the commission of procedural actions by criminal prosecution bodies and the court for such a long period of time [4, p. 67].

Thus, the limits of the «reasonable time» of the investigation, as well as under the previous legislation, are clearly limited by law and are established by the prosecutor of the appropriate level.

The extension of the investigation period applies only to the preliminary investigation, as the main form of pre-trial investigation. This is evidenced by the fact that, in accordance with the provisions of Article 189 of the CPC, in cases where it is impossible to ensure the sufficiency and completeness of the investigation of the circumstances of the case within the time limits established by law, by the decision of the head of the body of inquiry, the protocol form goes into the mode of inquiry, and the inquiry into the mode of preliminary investigation. Further extension of the pre-trial investigation time is carried out on the general grounds specified earlier.

In accordance with the provisions of part seven of Article 192 of the CPC, when the prosecutor returns the case for additional investigation, the pre-trial investigation is carried out within the time period established by the prosecutor, but not more than one month from the date of receipt of the case to the person conducting criminal prosecution. And in part eight of this article, it is indicated that the suspect, the victim has the right to appeal against the unjustified delay in the investigation and file a petition to the prosecutor to establish a certain period during which the person conducting the criminal prosecution must complete the investigation of the case in full or appeal to the court in accordance with the procedure provided by law. In the latter case, the reasonableness of the term is determined by the investigating judge.

As in criminal law, the term «reasonable

time» is used in civil proceedings, but does not disclose its specific content.

Meanwhile, in some cases, some regulatory legal acts set its limits.

Thus, the Civil Code of the Republic of Kazakhstan (*hereinafter – Civil Code*) provides that in cases where an obligation does not provide for a period of its fulfillment and does not contain conditions that allow determining this period, it must be fulfilled within a **reasonable time** after the occurrence of the obligation. At the same time, the obligation not fulfilled within a **reasonable time**, as well as the obligation, the term of which is determined by the moment of demand, the **debtor is obliged to fulfill within seven days** from the date of the creditor's claim for its fulfillment (Article 277 of the Civil Code)¹.

In addition, paragraph 2 of Article 217 of the Law of the Republic of Kazakhstan dated January 17, 2002 «On Merchant Shipping» states that if the consent of the pledgees is not received, the vessel or the ownership of the vessel under construction is excluded from the relevant registers after a **reasonable period, but not less than three months after the notification of the pledgees**².

It should be noted here that a number of international acts ratified by the Republic of Kazakhstan also contain a reference to reasonable deadlines that establish certain time frames.

1) According to article 20 of the Convention «On Labor Inspection in Industry and Trade», adopted in Geneva by the 30th session of the General Conference of the International Labor Organization on July 11, 1947 and ratified by the Law of the Republic of Kazakhstan dated May 7, 2001³, the central inspection body publishes annual general reports on the activities of inspection services under its control. These reports are published within a **reasonable time, in no case exceeding twelve months after the expiration of the year to which they relate.**

2) In Article 12 of the Agreement on the Appeal to the Court of the Eurasian Economic Community of Economic Entities on Disputes within the Customs Union and the Specifics of Legal Proceedings on Them dated December 9, 2010, ratified by the Law of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 2011⁴, the Commission of the Customs Union is obliged, within a **reasonable time, but not exceeding 60 calendar days from the date of entry into force of the Court decision, to execute the effective Court decision**, in which the Court found that by act or action (inaction) The Customs Union Commission violated the rights and legitimate interests of economic entities, stipulated by international agreements concluded within the framework of the Customs Union.

3) According to paragraph 17 of article 9 (Dispute resolution) The Agreement «On Uniform Rules for State Support of Agriculture» dated December 9, 2010, ratified by the Law of the Republic of Kazakhstan dated July 22, 2011⁵, if the Conciliation Commission concludes that the Party against whom the complaint was filed has not fulfilled its obligations under this Agreement, in its decision it indicates the need for the Respondent Party to take measures to eliminate these violations, and a **reasonable period, which may not exceed 1 calendar year, to implement its decisions.**

4) In accordance with paragraph 111 of the Statute of the Court of the Eurasian Economic Union, the decision of the Eurasian Economic Commission or its individual provisions, recognized by the Court as inconsistent with the Treaty and (or) international treaties within the Union, **within a reasonable time, but not exceeding 60 calendar days from the date of entry into force of the Court's decision**, is brought by the Commission in accordance with the Treaty and (or) international treaties within the Union, unless another period is specified in the Court's decision⁶.

¹ Гражданский кодекс Республики Казахстан. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан http://adilet.zan.kz/rus/docs/K940001000_#z582

² Закон Республики Казахстан от 17 января 2002 года № 284 «О торговом мореплавании». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z020000284_#z450

³ Закон Республики Казахстан от 7 мая 2001 года N 194 «О ратификации Конвенции об инспекции труда в промышленности и торговле». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z010000194_

⁴ Закон Республики Казахстан от 30 июня 2011 года № 449-IV «О ратификации Договора об обращении в Суд Евразийского экономического сообщества хозяйствующих субъектов по спорам в рамках Таможенного союза и особенностях судопроизводства по ним». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000449>

⁵ Закон Республики Казахстан от 22 июля 2011 года № 474-IV «О ратификации Соглашения о единых правилах государственной поддержки сельского хозяйства». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000474>

⁶ Закон Республики Казахстан от 24 марта 2011 года № 418-IV «О ратификации Статута Суда Евразийского экономического сообщества». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000418>

According to paragraph 113 of the above Statute, the Commission is obliged, **within a reasonable time, but not exceeding 60 calendar days from the date of entry into force of the Court's decision**, unless another period is specified in the Court's decision, to execute the Court's decision that has entered into force, in which the Court found that the disputed action (inaction) The Commission does not comply with the Treaty and (or) international treaties within the Union and that such action (inaction) The Commission violated the rights and legitimate interests of economic entities stipulated by the Agreement and (or) international treaties within the Union.

5) Paragraph 64 of Chapter 9 «Internal regulation of trade in services with respect to the establishment and (or) activities» of the Protocol on Trade in Services, Establishment, Activity and Investment states that if a Member State applies licensing requirements and procedures with respect to trade in services, establishment and (or) activities, such a Member State ensures that the competent authorities decide to grant or refuse to issue a permit within a **reasonable time specified in the legislation of the Member State, as a rule, no later than 30 working days from the date of receipt (receipt) of the application for a permit**, which is considered to be executed in accordance with the requirements of the legislation of the member state. Such a period is determined based on the minimum time required to receive and process all documents and (or) information necessary for the implementation of the permitting procedure⁷.

Thus, the current law of the Republic of Kazakhstan does not contain a definition of a reasonable period, but in some cases sets the limits of this period, which depend on the legal relations that arise.

At the same time, the determination of reasonable time limits is left to the discretion of the authorized bodies, which negatively affects the implementation of constitutional rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities.

In this regard, in order to exclude the breadth of discretionary powers, we consider it expedient to determine at the legislative level the

minimum and maximum limits of reasonable terms in the relevant areas of public relations (civil, family, labor, housing, administrative, financial, economic, land relations, relations on the use of natural resources and environmental protection and other legal relations).

Procedural times and times of enforcement proceedings are regulated by the CPC of the Republic of Kazakhstan, the CPC, the Law of the Republic of Kazakhstan dated April 2, 2010 «On Enforcement proceedings and the status of bailiffs».

Thus, Article 121 of the CPC of the Republic of Kazakhstan establishes that procedural actions are performed within the time limits established by law. If the time for the performance of a procedural action is not established by law, it is appointed by the court. The procedural time appointed by the court must be reasonable and sufficient for the performance of the procedural action.

According to Article 126 of the CPC of the Republic of Kazakhstan, the terms appointed by the court may be extended by the court⁸. The deadlines established by law may be restored by the court if they are missed for reasons recognized by the court as valid. The deadline for filing an appeal may be restored by the court, provided that the application for restoration of the deadline is filed no later than three months from the date of the decision.

The Law of the Republic of Kazakhstan «On Enforcement Proceedings and the Status of Bailiffs» stipulates that enforcement of enforcement documents by bailiffs must be completed **no more than two months** from the date of initiation of enforcement proceedings, with the exception of enforcement documents on periodic penalties, as well as except in cases where legislative acts set other deadlines for execution (Article 39). At the same time, the issue of postponement or installment of execution is decided by the court at the request of the parties to the enforcement proceedings (article 40)⁹.

Thus, the civil procedural legislation does not provide for the limits of the extension of procedural terms and deadlines for the execution of court decisions, leaving it at the discretion of the court, except for the period of preparation of the case for trial, which can be

⁷ Приложение N 16 к Договору о Евразийском экономическом союзе «Протокол о торговле услугами, учреждении, деятельности и осуществлении инвестиций». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/finpol/dobd/regtorg/Documents/>

⁸ Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000377>

⁹ Закон Республики Казахстан от 2 апреля 2010 года № 261-IV «Об исполнительном производстве и статусе судебных исполнителей». Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z100000261_

extended up to one month by reasoned determination of the judge (Article 164 of the CPC of the Republic of Kazakhstan).

Also, the CPC of the Republic of Kazakhstan **provides for the recovery of damages for the loss of time from the side** that has unfairly filed a deliberately unfounded claim or systematically opposed the correct and prompt consideration and resolution of the case. The amount of compensation is determined by the court, taking into account specific circumstances, based on the current norms of remuneration for the relevant work in this area, in accordance with the normative resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan dated December 25, 2006 «On the application by the courts of the Republic of Kazakhstan of legislation on court costs in civil cases» (Article 109 of the CPC of the Republic of Kazakhstan).

Meanwhile, the procedural terms and the terms of the enforcement proceedings may be unreasonably violated by the court and other authorized bodies, which may lead to losses for individuals and legal entities (an increase in penalties for late repayment of the loan, non-participation in the tender due to the arrest of bank accounts, etc.).

In turn, according to paragraph 4 of Article 9 of the Civil Code, losses mean expenses that are incurred or should be incurred by a person whose right has been violated, loss or damage to his property (real damage), as well as lost income that this person would have received under normal turnover conditions if his right had not been violated (lost profit)¹⁰.

Conclusion. Summing up, we consider it expedient to consider the possibility of regulating the issue of compensation for violation of the times of judicial and enforcement proceedings and legislatively regulate:

- the concept of a reasonable time;
- the right of individuals and legal entities to compensation for violation of the times

of judicial and enforcement proceedings. At the same time, it is necessary to provide that compensation is awarded if such a violation occurred for reasons beyond the control of the person who applied for compensation, with the exception of extraordinary and unavoidable circumstances under these conditions (force majeure);

- the possibility of awarding compensation only if there is a fault of the court, criminal prosecution bodies, bodies charged with the duties of executing judicial acts, other state bodies, local self-government bodies and their officials;

- deprivation of the interested person of the right to compensation for moral damage for violation of the times of legal proceedings and execution of enforcement documents when awarding compensation;

- the form and amount of compensation. In particular, it is necessary to provide for the development of a methodology for determining the amount of compensation;

- jurisdiction. It is advisable to submit an application to a higher court by way of appealing against the actions of the court and to the courts of first instance by way of appealing against the actions of bailiffs;

- the procedure for the consideration of applications for the award of compensation.

At the same time, we consider it inappropriate to adopt a separate law on compensation by analogy with the Russian Federation in order to preserve the integrity of the legal regulation of judicial and enforcement proceedings and to avoid duplication of the norms of current legislation in this area.

We propose to provide for the above provisions within the framework of the draft CPC of the Republic of Kazakhstan in a new edition and/or a separate draft law of the act on amendments and additions to the current legislative acts of the Republic of Kazakhstan.

REFERENCES

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан: Практическое пособие. – Алматы: «Издательство «Норма-К», 2021 – 373 с.
2. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. Том 1. Основные положения науки советского уголовного процесса. М.: Издательство «Наука», 1968.- 468 с.
3. Ахпанов А.Н., Казиев З.Г. О некоторых ключевых аспектах использования понятия «разумных срок» в казахстанском уголовном процессе // «Вестник Института законодательства Республики Казахстан», №3 (48), 2017. [https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-klyuchevykh-aspektah-ispolzovaniya-ponyatiya-razumnyy-srok-v-kazahstanskom-](https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-klyuchevykh-aspektah-ispolzovaniya-ponyatiya-razumnyy-srok-v-kazahstanskom)

¹⁰ Гражданский кодекс Республики Казахстан. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан http://adilet.zan.kz/rus/docs/K940001000_#z582

ugolovnom-protsesse/viewer

4. Юрченко Р.Н. Об упрощенном досудебном производстве по уголовным делам в Республике Казахстан // Сборник материалов круглого стола «Практические аспекты производства предварительного следствия и дознания в упрощенном порядке в Республике Казахстан», Астана, 22 декабря 2009 год. Дата обращения 24.09.2021г. <https://lprc.kz/wp-content/uploads/2020/05/Prakticheskie-aspekty-proizvodstva-predvaritelnogo-sledstviya-i-doznaniya-v-uproshhennom-poryadke-v-RK-Sbornik-materialov.pdf>

REFERENCES

1. *Ugolovno-prosessualnyi kodeks Respubliki Kazahstan: Prakticheskoe posobie.* – Almaty: «Іzdatelstvo «Norma-K», 2021 – 373 s.

2. Strogovich M.S. *Kurs sovetskogo ugolovnogo prosessa. Tom 1. Osnovnye polojenia nauki sovetskogo ugolovnogo prosessa.* М.: Іzdatelstvo «Nauka», 1968.- 468 s.

3. Ahpanov A.N., Kaziev Z.G. *O nekotoryh klchevyh aspektah ispolzovaniya ponyatiya «razumnyh srok» v kazahstanskom ugolovnom prosesse* // «Vestnik Іnstituta zakonodatelstva Respubliki Kazahstan», №3 (48), 2017. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-klyuchevyh-aspektah-ispolzovaniya-ponyatiya-razumnyy-srok-v-kazahstanskom-ugolovnom-protsesse/viewer>

4. Urchenko R.N. *Ob uproennom dosudebном производстве по уголовным делам в Республике Kazahstan* // *Sbornik materialov kruglogo stola «Prakticheskie aspekty proizvodstva predvaritelnogo sledstviya i doznaniya v uproennom porjadke v Respublike Kazahstan»*, Астана, 22 dekabrja 2009 god. Дата obraeniya 24.09.2021g. <https://lprc.kz/wp-content/uploads/2020/05/Prakticheskie-aspekty-proizvodstva-predvaritelnogo-sledstviya-i-doznaniya-v-uproshhennom-poryadke-v-RK-Sbornik-materialov.pdf>

